

Cezary KITLIŃSKI¹

Pod merytoryczną opieką – dr. Michała LUBICZ MISZEWSKIEGO

**ASYMILACJA KULTUROWA ROMÓW W POLSCE –
RETROSPEKCJA I WSPÓŁCZESNOŚĆ**

Abstrakt: Artykuł przedstawia problem dezintegracji kulturowej mniejszości etnicznej na przykładzie Romów w Polsce. Romowie są jedną z największych mniejszości etnicznych w Polsce. Społeczność romska już od XIV wieku imigrowała do Polski i Europy. Po wielu latach odmienna kultura romska ulega licznym przeobrażeniom. Państwa Europy, w tym także Polska oraz ludzie i prawa państw powodują, że kultura oraz wszelkie obyczaje czy wartości Romów zanikają.

Słowa klucze: Romowie, dezintegracja kulturowa, asymilacja kulturowa

WSTĘP

Na wstępie rozważań na temat problemu dezintegracji kulturowej Romów w Polsce, zasadnym jest wyjaśnienie, kim są Romowie i czym jest dezintegracja kulturowa. Romowie są najbardziej tradycyjną, rodową grupą, żyjącą w krajach europejskich. Nie posiadali nigdy własnego państwa i nie dążą do jego utworzenia. Ponadto, cechują się ogromną odmiennością w stosunku do narodów tradycyjnie zamieszkujących Europę i przez około 1000 lat udało im się przetrwać jako odrębnej grupie, nie tracąc swej kultury. Jednakże, wraz z szybkimi przemianami współczesnego świata, ich etniczność zaczyna zanikać. Romowie to grupa etniczna pochodzenia indyjskiego, której członkowie zamieszkują większość państw świata. Stanowią społeczność wysoce zróżnicowaną pod względem językowym oraz kulturowym, a także zajmującą rozmaite nisze w ekonomiczno-społecznej strukturze krajów zamieszkania. Mimo takiej niejednorodności, czynnikiem wspólnym dla większości tradycyjnych grup jest przestrzeganie zwyczajów, wynikających z subiektywnego rozumienia zasad romskiej kultury².

Problemy rozpoczynają się w samym nazewnictwie tej społeczności, mianowicie w tekstach stosując się określenie *Romowie*, czasami także *Cyganie*. W Polsce, na skutek nacisku samych organizacji romskich odchodzi się od nazwy *Cyganie*, ponieważ ma ona negatywny wydźwięk (np. czasownik "cyganić"). Ale niektóre europejskie grupy cygańskie nie identyfikują się z nazwą *Romowie* (np. niemieccy Sinti i Manusze), natomiast godzą się być nazywani *Cyganami*. Dlatego często w literaturze poświęconej problematyce romskiej, spotykamy się z pełnym określeniem tej grupy: *Romowie/Cyganie* oraz *Sinti i Manusze*. Ma to na celu zadowolenie każdej ze stron, przywiązanej do własnej nazwy³. Polscy Romowie stanowią uznaną polskim prawem mniejszość etniczną. Według Naro-

¹ Cezary KITLIŃSKI – student 3 roku stacjonarnych studiów I stopnia kierunku Bezpieczeństwo Narodowe WSOWL.

² B. Dunaj, *Słownik współczesnego języka polskiego*, Tom 2, Warszawa 1998, s. 247.

³ S. Łodziński, *Romowie - bliscy i dalecy*, „Magazyn kulturalny”, 4 (31) 2001, s. 8

dowego Spisu Powszechnego z 2011 roku stanowiło ją ponad 16 tysięcy obywateli⁴. Ale także ta liczba nie jest w pełni rzeczywista. Można uznać, że różne źródła podają różne dane. W Polsce liczebność Romów można określić na około 25 tys. Według samych stowarzyszeń romskich jest ich ponad 30 tys., zaś źródła obcojęzyczne podają liczbę około 50-60 tys. Romowie stanowią obecnie największą mniejszość etniczną w Europie, licząc ponad 8 mln (a nawet niektóre źródła podają że około 12 mln.) Trudności z policzeniem dotyczą prawie każdej mniejszości narodowej i etnicznej. Dodajmy, że z ogólnej liczby dwie trzecie grupy zamieszkuje kraje Europy Środkowej i Wschodniej (przede wszystkim Czechy, Słowację i Węgry) i Południowej (Rumunię, Bułgarię i państwa byłej Jugosławii). Kultura cygańska jest znacznie odmienna od kultury polskiej. Można stwierdzić, że jest bardziej kolorowa. Styl życia Romów różni się od europejskiego i jest charakterystycznym dla nich samych. Współczesne przemiany w państwach Europy, w tym także w Polsce, mają znaczny wpływ na fakt, że kultura oraz wszelkie obyczaje czy wartości Romów zanikają. Taki proces nazywamy dezintegracją kulturową, definiowaną jako proces następujący wtedy, gdy dana społeczność nie będzie mogła dłużej realizować swoich dotychczasowych wzorów i celów, na przykład w wyniku obcych podbojów lub imigracji, a jej członkom zostaną narzucone inne, nieznanne dotąd normy lub zachowania⁵.

1. HISTORIA ROMÓW W POLSCE

Pierwsza wzmianka dotycząca Cyganów w Polsce pochodzi z roku 1401. W następnych latach pierwszych dekad XV stulecia pojawiają się informacje dotyczące na ogół miejscowości Polski południowej i południowo-wschodniej, co wskazywałoby na ich przybycie z terenów Czech, Słowacji, Wołoszczyzny lub Bałkanów. Początkowo przybywali pojedynczo lub w niewielkich grupach i traktowani byli jak cudzoziemcy zajmujący się kupiectwem bądź rzemiosłem. Sytuacja zmieniła się w połowie XVI wieku, kiedy to na skutek ustaw antycygańskich wydanych w Niemczech pojawiają się w Polsce duże grupy cygańskich wędrowców uciekających przed prześladowaniami. Ich sposób życia: włóczęstwo, wróżbiarstwo, niechęć do stałej pracy fizycznej, a także wyraźna odmienność kulturowa oraz zatargi z miejscową ludnością, przyczyniły się do zmiany stosunku wobec Cyganów, a co za tym idzie - do innej niż dotychczas postawy administracji lokalnej i centralnej⁶. W drugiej połowie XVII wieku pojawiły się ustawy stanowiące próby podporządkowania Romów władzy zwierzchniej. Powołano spośród szlachty zwierzchnika Romów, mającego, między innymi, wydawać zezwolenia, ułatwiające im wędrowkę. Romowie musieli zrezygnować z wielu swoich wartości oraz celów. Zostali zmuszeni do osiadłego trybu życia, ale także musieli posiadać dokumenty osobiste, w tym dowód stałego zameldowania. Nie było to jednak w praktyce wykonalne: styl życia Cyganów i ich sposoby zarobkowania były nierozzerwalnie związane z wędrowaniem, ci zaś, którzy zechcieli osiąść na stałe, napotykali często na opór lokalnej społeczności. W dodatku, czasu przeznaczanego na osiedlenie, zagospodarowanie się i integrację z nowym otoczeniem było niewiele. Dlatego też, większość Cyganów nadal wędrowała starając się ukryć w lasach, okolicach górzystych, niewielkich wioskach położonych na uboczu. Taki sposób życia, uniemożliwiający normalne zarobkowanie, zmuszał do wkroczenia na drogę przestępstwa: kradzieży, napadów rabunkowych, rozbojów, itp., dodatkowo pogarsza-

---

⁴Raport z wyników, *Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*, Warszawa 2012, http://www.stat.gov.pl/cps/rde/xbcr/gus/lud_raport_z_wynikow_NSP2011.pdf, str. 106, dostęp z dnia: 4.02.2013.

⁵B. Dunaj, *Słownik współczesnego języka polskiego... op.cit.*, s. 166.

⁶A. Lipowska-Teutsch, *Romowie- historia i terażniejszość*, <http://www.bezuprzedzen.org/dyskryminacja/art.php?art=233>, dostęp z dnia: 4.02.2013.

jąc i tak trudną już sytuację. Cyganów zamykano więc w więzieniach jak za przestępstwa, tak i za samo wędrowanie, wcielano do karnych kompanii w wojsku. Pod zaborami podlegali prawom zaborców i najchętniej przenosili się na teren zaboru rosyjskiego, gdzie w najmniejszym stopniu byli narażeni na prześladowania. W XVIII wieku powstała tzw. Akademia Smorgońska, gdzie Romowie tresowali niedźwiedzie⁷.

Lata II wojny światowej to okres hitlerowskich prześladowań, w wyniku których śmierć poniosło wielu polskich Romów. Choć na terytorium Polski istniał wydzielony podobóz cygański na terenie obozu koncentracyjnego Auschwitz-Birkenau i podobnie wydzielony *Zigeneurleger* w getcie łódzkim, to mordowano w nich głównie Cyganów z innych krajów europejskich. Przebywali oni w barakach całymi rodzinami - nie usiłowano ich rozdzielać. Padali ofiarami zbrodniczych eksperymentów medycznych, ginęli z głodu i chorób. Ginęli w masowych egzekucjach podczas pacyfikacji wsi. Rozstrzeliwano ich na miejscu, gdy wpadli w ręce okupanta. W czasie wojny wymordowano znaczny odsetek członków tej zbiorowości, gdyż szacunkowe dane z lat powojennych mówią o liczbie 15-20 tys. zabitych, czyli ok. połowa polskich Romów. Dzień 2 sierpnia został ustanowiony Dniem Pamięci o Zagładzie Romów 8 listopada 2007 roku przez Zgromadzenie Ogólne ONZ⁸.

Po zakończeniu działań wojennych, Romowie polscy powrócili do tradycyjnego sposobu życia, tzn. podjęli przerwane wędrówki. Jednak nowy system polityczny i panująca ideologia nie akceptowały nomadycznego stylu bytowania, jako zbyt odlegającego od przyjętego wzorca postępowania obywateli państwa socjalistycznego. Już w 1947 r. powstały pierwsze przymusowe obozy pracy, w których osadzono m.in. wędrownych Romów. W roku 1950, na szczelbu ministerialnym podjęto decyzję o przeprowadzeniu ewidencji ludności cygańskiej oraz wydano dyspozycje odnośnie udzielenia pomocy materialnej i organizacyjnej zbiorowościom osiadłym. Jednocześnie prowadzono akcję propagandową mającą skłonić grupy wędrowne do osiedlania się na stałe. W roku 1964 przystąpiono do realizacji nowej, bardziej restryktywnej polityki wobec wędrownych Cyganów. Wiosną tego roku przeprowadzono kolejną akcję ewidencyjno - kontrolną taborów.

Poruszających się wozami Romów miano karać na mocy ustaw o: zgromadzeniach (nielegalne przebywanie dużej ilości osób w jednym miejscu), zwalczaniu chorób zakaźnych (zaniedbanie obowiązku szczepień ochronnych), ochronie przeciwpożarowej (palenie ognisk w lesie, brak sprzętu gaśniczego), obowiązku szkolnym (nie posyłanie dzieci do szkół). Początkowo Cyganie zlekceważyli groźby i wędrowali nadal, jednak postawa milicji i terenowych agend państwowych (karanie grzywnami i aresztem, przyspieszony tryb orzekania kar etc.) sprawiła, że ruch taborów stopniowo malał i do końca lat 70. faktycznie zanikł jako sposób życia, ożywając jedynie jako okazyjno - sentymentalne jednorazowe wyprawy⁹. Presja ze strony państwa przyniosła jednak połowiczne sukcesy: niewielu osiedlonych przymusowo Cyganów podjęło stałą pracę (a jeśli już to w tworzonych spółdzielniach kotlarskich, rzemiośle i zespołach muzycznych, czyli w otoczeniu innych Cyganów). Obowiązek szkolny nie był traktowany zbyt poważnie przez cygańskich rodziców, często zmieniano miejsce zamieszkania. Wzmocniły się (w sytuacji zagrożenia) więzi wewnątrz społeczności cygańskiej i postawy niechętnie asymilacji. Rozwojowi cygańskiej kultury, tworzeniu się romskiej inteligencji towarzyszą jednak procesy negatywne: niska pozycja społeczna większości Romów i związana z nią

⁷ *Ibidem*.

⁸ U. Wróblewska, *Kultura romska – lekcja modyfikacji stereotypów i uprzedzeń*, http://www.eid.edu.pl/archiwum/2004,102/maj,199/kultura_romska_lekcja_modyfikacji_stereotypow_i_u_przedzen,1628.html, dostęp z dnia: 4.02.2013.

⁹ A. Lipowska-Teutsch, *Romowie- historia ... op.cit.*

marginalizacja tej zbiorowości, trudne warunki bytowania, niezbyt optymistyczne perspektywy, dotyczące poprawy sytuacji, nasilające się akty agresji i przemocy ze strony sympatyków ugrupowań skrajnie prawicowych, wzrastająca niechęć ogółu społeczeństwa wobec Romów. Jak widać, historia zmusiła Romów do osiadłego trybu życia, jednak w wielu wywiadach udzielanych przez Romów, podkreślają jak wędrowanie, obcowanie z przyrodą było dla nich ważne¹⁰.

2. PODZIAŁ ROMÓW W POLSCE

W naszym kraju istnieje kilka grup Romów. Różnią się one stylem życia (oprócz koczowników jest grupa, która stworzyła osady już 150 lat temu), przynależnością klanową i profesjami. Uwzględniając między innymi powyższe kategorie, cyganolodzy wyróżnili następujące grupy¹¹:

1. **Polska Roma**, określani przez J. Ficowskiego jako polscy Cyganie nizinni. Są najliczniejsi spośród społeczności romskich w Polsce; dotarli na nasze ziemie już w XV wieku. Bardzo blisko są z nimi związane także dwie małe grupy: **Sasytka Roma** (uważający się za Cyganów niemieckich) i **Chaladytka Roma** (wskazujący na swe rosyjskie korzenie). Wcześniej wszystkie te trzy społeczności stanowiły jedność, a o różnicach zadecydowało życie na pograniczu – z jednej strony polsko-niemieckim, a z drugiej polskorosyjskim.
2. **Bergitka Roma**, przez wyżej wymienionego autora nazywani polskimi Cyganami wyżynnymi. Najbardziej charakterystycznymi cechami tej grupy są: prowadzony już od wielu pokoleń osiadły tryb życia oraz wyjątkowa, nawet jak na społeczność romską, bieda.
3. **Kelderasz**e, potocznie zwani kotlarzami. Żyją we wszystkich chyba krajach Europy, a do Polski przybyli w XIX wieku.
4. Równie rozprzestrzenioną na kontynencie grupą są **Lowarzy**, czyli koniarze (zwani tak od handlu końmi, które zostały obecnie zastąpione przez samochody). Przybyli do Polski również w XIX wieku¹².

Utrzymujący się od wieków koczowniczy tryb życia kształtował obyczaje kolidujące nieraz z interesami okolicznej ludności. Cyganie wędrujący przez kraj i przyciśnięci biedą dokonywali czasem drobnych kradzieży, przeważnie była to żywność. Rzadko natomiast, wbrew obiegowym opiniom, brali udział w napadach bandyckich.

W południowej części Polski mieszkali także Cyganie osiadli, zajmujący się rozmaitymi rzemiosłami, zwłaszcza metalowymi oraz kamieniarstwem¹³.

3. KULTURA ROMÓW

Jedną z najbardziej charakterystycznych cech społecznego zachowania Romów jest ich solidarność i tolerancja wobec zróżnicowania. Wynika to częściowo z dużego podobieństwa sposobu życia, jak również granic kulturowych oraz samoizolacji od społeczności nieromskich. Na tej podstawie rozwija się poczucie jedności Romów, a dokładniej, oddolna świadomość wspólnej tożsamości. Mówi się często o gościnności

---

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ A. Staniszewski, *Problemy i działania edukacyjne Romów*, „Problemy opiekuńczo wychowawcze”, nr 6 2003, s. 25.

¹² A. Mirga, L. Mróz, *Cyganie, odmienność i nietolerancja*, Warszawa 1994, s.138.

¹³ J. Tomaszewski, *Ojczyzna nie tylko Polaków*, Warszawa 1985, s. 166.

Cyganów, ale także wysoko cenionym jest udzielanie sobie wzajemnej pomocy. Jeśli chodzi o negatywne cechy, to często mówi się o niekulturalnym zachowaniu, można także zaliczyć takie cechy jak: niedbalstwo czy lenistwo. Szczególną cechą jest nieprzyjemny zapach, który wydzielają ich ciała. Społeczność Romska nawet nie daje możliwości poznania dobrze swojej kultury i tradycji¹⁴.

Romowie przywiązują duże znaczenie do tradycji. W szczególnie sposób kultywują ją Nomadowie, ale ślady dawnych obrzędów pozostały także wśród szczepów osiadłych. Ślady tego można dostrzec przykładowo w działaniach wróżących Cyganek czy też w obrzędach odprawianych przy okazji Święta Zmarłych. Jednym z charakterystycznych elementów rozpoznawczych jest wędrowny tryb życia. Tradycyjny dom wędrujących Cyganów składał się z trzech części: wóz, namiot i zwykły dach nad głową w czasie przerywającego wędrowkę, trwającego od jesieni do wiosny, zimowiska. Romowie po przez taki tryb życia nauczyli się wykorzystywać swoje umiejętności tak, aby współgrać z otoczeniem. Świadczyli usługi, na które było zapotrzebowanie. Jednocześnie zachowywali kastowe podziały między przynależnością grupową, a wykonywanym zawodem. Istniały grupy cygańskie, specjalizujące się w tresurze niedźwiedzi lub handlujące końmi. Główne dziedziny tradycyjnej działalności Romów to rzemiosło, handel, rozrywka i wróżba. Byli również znani, jako znakomici kowale, ślusarze czy stolarze. Kobiety romskie często zajmowały się handlem¹⁵.

Według obserwacji oraz artykułów internetowych widać wyraźnie, że Romowie postrzegani są przez Polaków, jako lenie, złodzieje, zwykli przestępcy. Choć do kradzieży często zmuszała ich sytuacja. Może nienawiść do narodu romskiego wynika też z charakteru Romów, którzy nawet w ciężkich sytuacjach, w nędzy potrafią cieszyć się z życia, świętować.

4. EDUKACJA I MAŁŻEŃSTWO

Romowie starszych pokoleń nie zwracali uwagi na swoje wykształcenie. Nie była dla nich ważnym. Ważna była przyroda. Większość z nich było analfabetami. Nie mogli chodzić do szkół, ponieważ prowadzili wędrowny tryb życia. Obecnie ten aspekt się zmienił, dzieci romskie również mają obowiązek chodzenia do szkół. Dla żyjących w nędzy Romów górskich wzorzec wykształconego Cygana nie jest wcale atrakcyjny. Zdobywanie wykształcenia stanowi kompletnie nieosiągalną perspektywę. Jest czymś tak abstrakcyjnym, że nie wywołuje motywacji do nauki. Trudno przecież myśleć o zdobywaniu wiedzy, gdy nie ma się butów, w których można by iść do szkoły – a zanim ruszyły programy pomocowe takie sytuacje wcale nie były rzadkością. Teraz dzieciaki mają już buty, ale nadal bywają w szkołach szykanowane, wyzywane od odmieńców, brudasów, śmierdzieli¹⁶.

Zmienia się podejście Roma do nauki. Cyganie o ugruntowanej pozycji mówią, że dla Roma nauka jest ważna, ale nie może wkraczać czy też psuć tradycji romańskiej, bo najistotniejsze jest zachowanie własnej tożsamości. Warto wspomnieć, że od 1993 roku

¹⁴ E. Nowicka, „*Rom jako swój i jako obcy. Zbiorowość Romów w świadomości społeczności wiejskiej*”, „Lud”, tom LXXVIII, 1995, s. 362-363, 365-370.

¹⁵ M. Olszewska, *Romowie - dyskryminowana mniejszość. Obrzędowość Romów*, <http://www.etnologia.pl/wspolny-worek/teksty/romowie-dyskryminowana-mniejszosc-II.php>, dostęp z dnia 4.02.2013.

¹⁶ E. Nowicka-Rusek i inni, *Raport z projektu badawczego: funkcjonowanie poznawcze i językowe dzieci romskich uczęszczających do szkół podstawowych i specjalnych-kontekst społeczny*, Oświęcim 2011, http://www.kuratorium.katowice.pl/userfiles/file/KsztalceniePliki/2013/edukacja%20mniejszosci/_raport_calosc.pdf, s. 37-38, dostęp z dnia 4.02.2013.

w Suwałkach istnieje Parafialna Szkoła Romska, a w 2004 roku w Polsce została wydana pierwsza książka, poświęcona nauczaniu dzieci romskich w szkołach podstawowych.

Ważnym elementem społecznym u Romów jest rodzina. Ma ona charakter patriarchalny, częstokroć jest wielodzietna, patrylokalna (poślubiona kobieta zamieszkuje u rodziny męża), monogamiczna. Na ogół obowiązuje też zasada endogamii (zawieranie małżeństw w obrębie własnej grupy). Małżeństwa zawierane są w młodym wieku (kobiety 13-14, mężczyźni 15-16 lat), jednak małżonkowie przez kilka lat są poddani kontroli starszych i od nich zależni ekonomicznie¹⁷.

Romowie zaczynają odchodzić od małżeństw tylko w swoich kręgach, a także od małżeństw w tak młodym wieku. Dziewczynka, która miesiączkuje jest uważana za kobietę i nie powinna sama wychodzić z domu. Trzeba ją wydać za mąż, by nie była narażona na pokusy. Wśród Romów małżeństwa z 14 czy 15-latkami nie należą do rzadkości. A jeśli dziewczynka wyjdzie za mąż, to nie będzie już chodzić do szkoły¹⁸.

W myśl polskiego prawa, współzycie z osobą poniżej 15-roku życia jest przestępstwem. I dlatego tak szerokim echem w mediach odbiła się historia z roku 2007, gdy prokuratura oskarżyła 21-letniego Roma z Opolszczyzny o współzycie seksualne ze swoją nieletnią żoną. W takich sprawach organy ścigania powinny wykazywać jednak daleko posuniętą delikatność i zrozumienie dla wielowiekowej tradycji. Dla Romów małżeństwa nastolatków są czymś zupełnie zwyczajnym.

Niewątpliwie na tle innych mniejszości narodowych i etnicznych w Polsce jest to grupa najbardziej negatywnie doświadczona przez procesy transformacji, jakie zachodzą w naszym kraju od 1989 roku. Zapewne dlatego tylko tej grupie dedykowano specjalny, kompleksowy program rządowy. Polskie przemiany polityczne i ekonomiczne to nie jedynie w historii zdarzenie, które odcisnęło poważne piętno na tej społeczności. W zasadzie każdy poważny zwrot historyczny kończył się dla niej większą lub mniejszą tragedią – jest to bowiem społeczność tradycyjna (obecnie na etapie dezintegracji struktury tradycyjnej), niechętnie poddająca się modernizacji, co przy ciągłej tendencji do jej marginalizacji musi prowadzić bądź to w kierunku etnicznego getta, bądź też powolnej asymilacji¹⁹.

PODSUMOWANIE

Romowie, zgodnie z ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych, są definiowani jako mniejszość etniczna. Jednak uwzględniając historyczny oraz współczesny sposób zarówno potocznego, jak i zobiektywizowanego ich pojmowania, zauważyć można, zasadniczy problem realnego statusu Romów²⁰.

Kulturoznawcy zaznaczają, że każda kultura posiada swój zbiór wartości. Nie ma kultury „lepszej” lub „gorszej”. Kultura romska jest odmienna od polskiej, przez co wzbudza wiele kontrowersji. Krytykowano bądź podziwiano cygański styl bycia, obyczaje i obrzędy. Polacy, którzy z sentymentem opowiadają o cygańskich wrózkach, odnajdą

¹⁷ A. Bartosz, *Nie bój się Cygana. Na dara Romestar*, Sejny 2004, s. 193.

¹⁸ A. Lipowska-Teutsch, *Romowie- historia... op.cit.*

¹⁹ **Asymilacja kulturowa** – proces określający całokształt zmian społecznych i psychicznych, jakim ulegają jednostki, odłączając się od swojej grupy i przystosowując się do życia w innej grupie o odmiennej kulturze. Najczęściej o asymilacji mówi się w przypadku przystosowania się imigrantów do norm życia społecznego kraju, w którym się osiedlili bądź przedstawicieli mniejszości narodowych do norm zbiorowości (narodu) dominujących w danym kraju lub krainie. Zjawisko to może mieć naturalny, niewymuszony charakter; niekiedy państwa prowadzą aktywną politykę asymilacyjną, która ma prowadzić do wykorzenia innych wartości kulturowych i narzucenia norm narodu panującego.

²⁰ *Ustawa z dnia 6 stycznia 2005 r. o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym* (Dz.U. 2005 nr 17 poz. 141).

je w filmach i książkach. Romowie wywarli duży wpływ na polską literaturę, kinematografię i malarstwo. Ich wizerunek w sztuce różni się od medialnego, gdzie Cygan to żebrak, oszust, złodziej lub ofiara nietolerancji. To, co powszechnie wzbudzało najwięcej sporów, dotyczyło modelu cygańskiej rodziny (bardzo młode małżeństwa, wielodzietność, analfabetyzm, brak pracy czy stałych dochodów) lub często powtarzającego się obrazu Cygana-złodzieja. Wszystkie te elementy powodowały niechęć lub agresję, zwiększały wzajemne uprzedzenia. Obecnie sytuacja ulega zmianie. Od momentu przymusowych osiedleń, kultura romska ulega licznym przeobrażeniom. Romowie zaczynają odchodzić od swoich dawnych celów, wartości kulturowych. Można zaryzykować stwierdzenie, że Romowie ulegają asymilacji, przed którą się tak bronili. Na przestrzeni kilkudziesięciu lat Romowie dostosowują swoje zwyczaje do norm społecznych, przyjmowanych w kulturach, w których goszczą i uczą się od swoich sąsiadów wszystkiego, co może im zapewnić lepszą przyszłość²¹.

BIBLIOGRAFIA

1. B. Dunaj, *Słownik współczesnego języka polskiego* tom 2, wyd. Reader's Digest, Warszawa 1998.
2. S. Łodziński, *Romowie - bliscy i dalecy*, „Magazyn kulturalny”, 4 (31) 2001.
3. *Raport z wyników, Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011*.
4. A. Staniszewski, *Problemy i działania edukacyjne Romów*, „Problemy opiekuńczo wychowawcze”, nr. 6 2003.
5. A. Mirga i L. Mróz, *Cyganie, odmienność i nietolerancja*, wyd. PWN, Warszawa 1994.
6. J. Tomaszewski, *Ojczyzna nie tylko Polaków*, wyd. Młodzieżowa Agencja Wydawnicza, Warszawa 1985.
7. E. Nowicka, „*Rom jako swój i jako obcy. Zbiorowość Romów w świadomości społeczności wiejskiej*”, „Lud”, tom LXXVIII, 1995.
8. A. Bartosz, *Nie bój się Cygana. Na dara Romestar*, Wyd. Pogranicze, Sejny 2004.
9. M. Olszewska, *Romowie - dyskryminowana mniejszość. Obrzędowość Romów*, <http://www.etnologia.pl/wspolny-worek/teksty/romowie-dyskryminowana-mniejszosc-II.php>.
10. E. Nowicka-Rusek i inni, *Raport z projektu badawczego: funkcjonowanie poznawcze i językowe dzieci romskich uczęszczających do szkół podstawowych i specjalnych-kontekst społeczny*, http://www.kuratorium.katowice.pl/userfiles/file/KształceniePliki/2013/edukacja%20mniejszosci/_raport_calosc.pdf.
11. A. Lipowska-Teutsch, *Romowie- historia i terażniejszość*, <http://www.bezuprzedzen.org/dyskryminacja/art.php?art=233>.
12. M. Isztok, *Bliscy, dalecy sąsiedzi*, : <http://www.tolerancja.pl/?bliscy-dalecy-sasiedzi,390>.
13. U. Wróblewska, *Kultura romska – lekcja modyfikacji stereotypów i uprzedzeń*, http://www.eid.edu.pl/archiwum/2004,102/maj,199/kultura_romska_lekcja_modyfikacji_stereotypow_i_uprzedzen,1628.html

²¹ M. Isztok, *Bliscy, dalecy sąsiedzi*, <http://www.tolerancja.pl/?bliscy-dalecy-sasiedzi,390>, dostęp z dnia: 6.02.2013.